

Værdi: Værdighed inden for handicapområdet

af konsulent Erik Jappe

Nogle gange får vi i DUKH spørgsmål fra borgere om de forskellige principper og værdier, der er gældende inden for lovgivningen for handicapområdet. DUKH har i tidligere udgaver af praksisnyt beskrevet sektoransvarlighedsprincippet ([nr. 34](#)) og kompensationsprincippet ([nr. 17](#)).

Foruden de handicappolitiske principper er der en række værdier, som socialpolitikken er baseret på. Daværende Socialministerium udgav i 2003 en essaysamling med titlen Værdier i socialpolitikken. Heri er optrykt en række grundlæggende værdier - nemlig selvbestemmelse, værdighed, retfærdighed, social tryghed, social integration og social bæredygtighed.

Det kan diskuteres, hvilken betydning sådanne værdier har for lovgivningen, herunder fortolkningen af lovgivningen ved klageinstanserne. Fra essaysamlingen (s. 25):

"Man kan sige, at der i dansk juridisk tradition har været en tendens til at holde sig til lovens bogstav og ord snarere end til lovens ånd."

Senere anføres det (s. 25):

"Der er imidlertid blevet større fokus på forholdet mellem ret og værdier inden for de senere år. Dette kan bl.a. tilskrives påvirkningerne fra den internationale ret såsom menneskerettighedskonventioner og EU-regulering. Disse retskilder har ofte en mere eksplicit værdimæssig forankring og bidrager dermed til at synliggøre de værdier vores retssystem er baseret på."

I denne udgave af praksisnyt vil jeg kort beskrive værdien om værdighed og se på værdiens betydning.

Værdien om værdighed

Begrebet værdighed er bl.a. omtalt i [FN's handicapkonvention](#), idet en af konventionens generelle principper jf. artikel 3 er:

"Respekt for menneskets naturlige værdighed, personlige autonomi, herunder frihed til at træffe egne valg, og uafhængighed af andre personer."

Værdien om værdighed bygger på, at hver enkelt menneske i sig selv har værdi. Også borgere med nedsat funktionsevne har krav på at blive mødt med respekt og krav på at blive opfattet som ligeværdige borgere.

Hvis værdien om værdighed skal have betydning i praksis, kræver det, at politikere og myndigheder er opmærksomme på værdien og lovgiver og administrerer i overensstemmelse med værdien. Værdien om værdighed kan

bl.a. inddrages ved afgørelse om retten til en ydelse, ydelsens omfang og udførelsen af ydelsen.

Lovgivning m.v.

Der er ikke i servicelovens regler om hjælp direkte anvendt ordet værdighed, men det fremgår af lovens § 1, at formålet med hjælpen er at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten.

I [Vejledning om servicelovens formål og generelle bestemmelser i loven](#) er det anført i pkt. 4:

"Uanset hvad der er årsag til, at en person med nedsat funktionsevne skal have ydelser efter serviceloven, skal indsatsen tilrettelægges, så den fremstår helhedsorienteret og afpasset efter den enkeltes særlige behov og muligheder og med respekt for den enkeltes integritet og værdighed."

Et af de områder, hvor værdighedsprincippet oftest står sin prøve, er i forhold til magtanvendelse. I [Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper](#) er ordet værdighed nævnt gentagne gange:

"8. Omsorgspligtens omfang og indhold for den enkelte bygger på en afvejning af hensynene til den enkeltes behov for hjælp, selvbestemmelse, sociale tryghed og værdighed."

"12. Omsorgen for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, skal sikres. Udøvelsen af omsorgspligten er derfor meget central. Det betyder, at der skal fokuseres på respekten for det enkelte menneskes værdighed - og ikke på personalets holdninger og daglige rutiner."

"20. Man må altid holde sig for øje, at det er den måde, situationen af den enkelte opleves på, der afgør, om den føles værdig eller ej. Det er altså ikke nok, at en medarbejder selv mener at handle i overensstemmelse med et rimeligt værdighedsniveau, hvis en borger opfatter situationen anderledes. Man skal altså prøve at bruge sit kendskab til borgeren og vurdere situationen ud fra dette kendskab."

"20. For nogle personer med nedsat psykisk funktionsevne gælder det, at de nok sansemæssigt registrerer omgivelserne, men intellektuelt har svært ved - eller kan være ude af stand til - at bearbejde dem. For disse mennesker kan der derfor være behov for en pædagogisk, omsorgs- og plejemæssig indsats med den afgørende vægt på tryghed og værdighed."

"30.Når der træffes afgørelse om anvendelse af alarm- eller pejlesystemer og de særlige dørbådnere eventuelt kombineret med en afgørelse om tilbageholdelse i boligen, sker det primært af hensyn til den pågældendes sociale tryghed og sikkerhed. Men det kan også være af hensyn til den pågældendes værdighed. I forbindelse med sagens behandling vil der således være foretaget en konkret afvejning mellem hensynene til den pågældendes selvbestemmelse, sociale tryghed og værdighed."

Ankestyrelsens praksis

Der er udsendt nogle få principafgørelser af Ankestyrelsen, hvor værdien om værdighed er blevet inddraget.

I [principafgørelse 82-12](#) omtaler Ankestyrelsen bl.a. værdien om værdighed i en sag om niveauet for rengøringshjælp efter servicelovens § 83. Det fremgår af afgørelsen, at der ikke er præcise beskrivelser i lovbemærkninger m.v. af, hvilke normer eller niveauer der er gældende for rengøring i private hjem. Fra afgørelsen:

"Det kan udledes af forarbejderne til servicelovens formålsbestemmelser sammenholdt med lovens § 83, stk. 1, nr. 2, at der ud over vægt på objektive kriterier - eksempelvis særlige helbredsmæssige forhold hos borgeren - skal lægges vægt på borgerens mere subjektivt prægede forhold, såsom værdighed, integritet og personlige glæde i forhold til at leve i et rent hjem, og at der navnlig skal lægges vægt på borgerens mulighed for at leve et så normalt liv som muligt, herunder et socialt liv."

Det betyder, at når kommunen foretager en konkret og individuel vurdering i sådanne sager, bør disse værdier medinddrages.

[Principafgørelse 13-17](#) omhandler boligindretning efter servicelovens § 116. Fra afgørelsen:

"Kommunen skal yde hjælp til indretning af bolig til personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, når indretning er nødvendig for at gøre boligen bedre egnet som opholdssted for den pågældende.

Kommunen skal i samarbejde med borger yde borgeren hjælp med respekt for dennes behov for værdighed, integritet og mulighed for at leve et så normalt liv som muligt."

I en ikke offentliggjort afgørelse fra Ankestyrelsen om boligindretning omtalt på Muskelsvindsfondens [hjemmeside](#) er det anført:

"Det følger af den sociale lovgivning, at der ved vurderingen af behovet for indretning af den eksisterende bolig for børn med nedsat funktionsevne skal lægges vægt på, at barnet i videst muligt omfang og med størst mulig selvstændighed kan udføre aktiviteter som andre børn på samme alder. Det følger samtidig af den sociale lovgivning, at værdigheds- og integritetsprincippet altid skal medtænkes som et led i de øvrige principper for at kunne hjælpe en borger bedst muligt."

I [principafgørelse 134-10](#) henviser en handicaporganisation

til værdien om værdighed i en sag om bevilling af hjælpemidler til en borger med stærkt nedsat syn. Det kan ikke ud af afgørelsen læses, om værdien om værdighed har haft indflydelse på Ankestyrelsens afgørelse. Borgeren får delvis medhold i klagesagen, hvor kommunen (og det daværende sociale nævn) havde givet afslag. Fra afgørelsen, hvor handicaporganisationen bl.a. fremførte:

"Det var ... meget væsentlig, at den synshandicappede blev kompenseret for det manglende syn i en grad, som tilgodeså ethvert menneskes behov for at kunne klare sig selvstændigt og selvhjulpen i sin hverdag som helhed. Også uden at være tvunget til at bede om andres bistand og dermed være afhængig af, at andre ville give den bistand, som man havde behov for. Denne situation var ikke værdig for den handicappede."

"En kuvertlampe ville kunne give dig det lys, som du havde brug for. En kuvertlampe ville således i væsentlig grad kunne afhjælpe følgerne af den nedsatte funktionsevne, og være en væsentlig lettelse i dagligdagen, idet du ville kunne klare dig uafhængigt af andre på værdig vis."

"Nævnet havde ved stadfæstelse af kommunens afgørelse afskåret dig for at kunne være uafhængig af andre, og du oplevede, at din værdighed og livskvalitet blev "trådt under føde" i en grad, som fratog dig lysten til at deltage i sociale sammenkomster, ferieture med videre, hvilket ikke kunne være hensigten."

Sagen endte med, at Ankestyrelsen fandt ansøgeren berettiget til en kuvertlampe, der var transportabel og udstyret med batteri.

Folketingets Ombudsmand

Heller ikke ombudsmanden har i større omfang inddraget værdien om værdighed i sine udtalelser m.v. I enkelte udtalelser har ombudsmanden dog understreget, at offentligt ansatte skal optræde ordentligt og respektfuldt over for borgerne.

I udtalelse [FOB 1983.259](#) fandt ombudsmanden det "overordentligt uheldigt", at myndigheden i brev til en social klient havde formuleret sig befalende, udskældende og truende. Endvidere kom myndigheden i brevet ind på nogle private forhold, som var sagen uvedkommende.

I essaysamlingen Værdier i socialpolitikken vælger lektor, ph.d. Mette Hartlev, Københavns Universitet, at fortolke ovennævnte udtalelse sådan her:

"I denne udtalelse synliggør ombudsmanden nogle grundværdier som respekt for den enkeltes værdighed og integritet og forvaltningens pligt til at møde borgerne høfligt."

Lovgivning om værdighedspolitik

Daværende sundheds- og ældreminister Sophie Løhde fremsatte d. 20.1.2016 forslag om indførelse af "Værdighedspolitikker for ældreplejen". Med forslaget indførtes en ny bestemmelse i serviceloven:

”§ 81 a. Kommunalbestyrelsen skal i et møde træffe beslutning om samt offentliggøre en værdighedspolitik, der beskriver de overordnede værdier og prioriteringer for personlig hjælp, omsorg og pleje m.v., som ydes efter lov om social service til personer over folkepensionsalderen, jf. § 1 a i lov om social pension.

Stk. 2. Sundheds- og ældreministeren fastsætter nærmere regler om kommunalbestyrelsens forpligtelser efter stk. 1.”

Værdighedspolitikken blev her afgrænset til ældreplejen til personer over folkepensionsalderen og typisk omfatte tilbud om personlig og praktisk hjælp, madservice, genoptræning, hjælpemidler samt afløsning og aflastning m.v.

Forslaget blev vedtaget og trådte i kraft 1.3.2016. Fra lovforslaget ([LF 105](#)):

”Det følger af finanslovsaftalen for 2016, at udgangspunktet for kommunalbestyrelsens forpligtelse til at træffe beslutning om en værdighedspolitik for ældreplejen er, at ældre borgere skal have en værdig pleje og omsorg, så der er mulighed for at fortsætte med at leve det liv, som den ældre

ønsker, med størst mulig selvbestemmelse og livskvalitet. Plejen og omsorgen skal tage udgangspunkt i den enkelte ældres behov, så den enkelte kan leve et værdigt liv.”

Efterfølgende blev [Bekendtgørelse om værdighedspolitikker for ældreplejen](#) udsendt. Heraf fremgår det bl.a., at værdighedspolitikken skal indeholde de overordnede pejlemærker og principper for en værdig ældrepleje i den enkelte kommune med udgangspunkt i den personlig hjælp, omsorg og pleje m.v., som ydes efter serviceloven til personer over folkepensionsalderen.

Afrunding

Værdien om værdighed er en gældende værdi inden for hele servicelovens område.

Værdien kan anvendes i en række sager, hvor det står klart, at borgerens værdighed er truet, f.eks. hvis en ydelse ikke bevilges, eller hvis der sker forringelse i en allerede bevilget ydelse.